

आकाशयोगपद्मपीठे
अनुष्ठान प्रयोग :

अबसम, नव देहली
भारत

आकाशयोगपद्मपीठे
अनुष्ठान प्रयोग :

अबसम, नव देहली
भारत

AKASHA YOGA PADMAPEETHE ANUSTHANA PRAYOGAH

© 1986 ABASAMA

Edited and Published by :

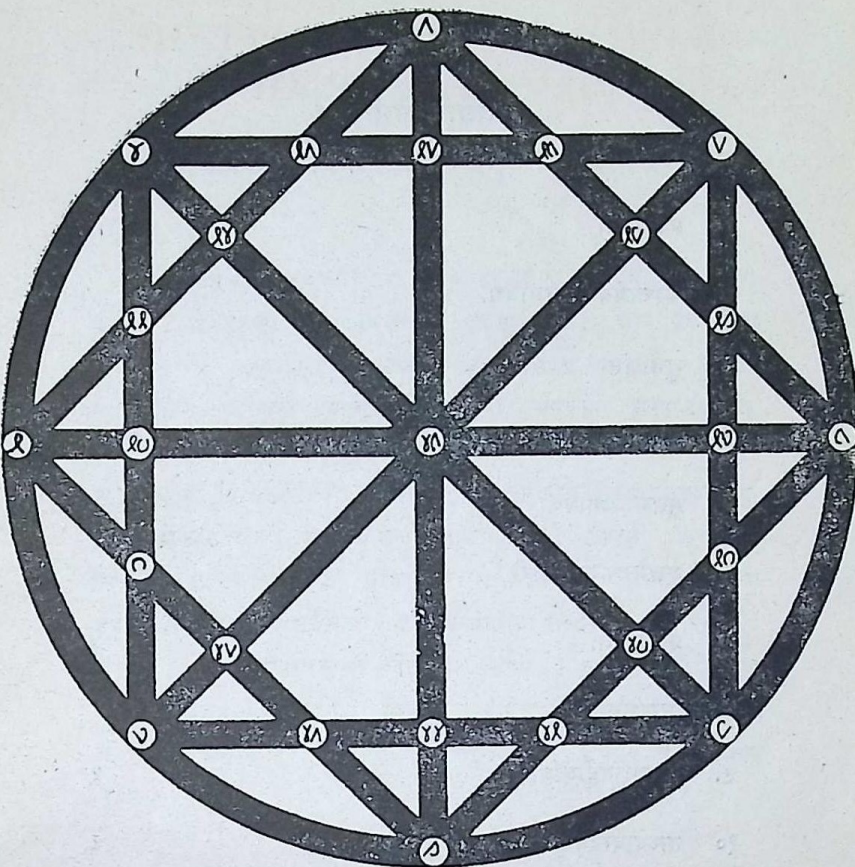
ABASAMA, NEW DELHI

Price : Rs. 5/-

Printed by and Copies available at :

DEVARSONS (STYLISH PRINTING PRESS),
1730, LAJ BHAWAN, LAKSHMINARAYAN STREET,
CHUNA MANDI, PAHARGANJ,
NEW DELHI-110055

Copies Printed : 1000

आकाशमण्डलम् ।

विषयानुक्रमणिका

१. प्रस्तावना	
२. आचार्यवर्याणामादेशः	
३. शुभाशंसा	
४. मूलमन्त्र-ध्यानम्	४
५. मूलमन्त्र-गायत्री	४
६. मूलमन्त्र-सप्ताक्षरी	४
७. प्रातर्विधिः	५
८. प्राणायामः	५
९. प्राणाग्निहोत्रविधिः	५
१०. सन्ध्यावन्दनम्	६
११. आकाशपूजा	१०

१. प्रस्तावना ।

आकाशयोगपद्मपीठे अनुष्ठानप्रयोग :

आकाशः शब्दात्मकतया ज्ञानेन्द्रियविषयः इन्द्रियेण अग्राह्यः
 आकाशः उपदेशगम्यः विविधस्वरूपा मूलप्रकृतिरपि आकाशान्तर्गता
 उपदेशगम्यैव । मूलप्रकृतिः यद्यपि इन्द्रियातीता तथापि तस्याः
 तत्तद्देशीयमान्तरङ्गिकं स्वरूपं बाह्यं वा उपदेशेन सुस्पष्टं ज्ञातुं
 शक्यं भवति । आकाशरूपे अधिकरणे समग्रतया एकदेशान्ततयाच
 विराजमाना विविधस्वरूपा मूलप्रकृतिः एकशरीरावच्छेदेन प्रत्यक्षीकृतुं
 क्रमेण शक्यत एव । एवं प्रत्यक्षीकृतायां प्रकृतौ स्वधर्मः सुरक्षितो
 भवति । इदं गणितसिद्धं सत्यमिति मे वितर्कः । आकाशतत्त्वस्य
 सम्यक् ज्ञाननिबन्धनं सर्वमेतत् । तन्निबन्धनमेव सन्ध्योपासनदेवाराधना-
 दिकम् । उपासनमाराधनं वा वृत्तिरिति कथ्यते । वृत्तिरेव जीवनं, सा
 विद्या । विद्यया विधानम् । विधानं प्रयोगरूपतामाप्नोति । प्रयोगः
 लोके अनुसरणीयः । तेन शान्तिः पुष्टिस्तुष्टिश्च । एवं आकाशानुष्ठानस्य
 जन्म ।

सकलधर्मानुयायिभिः अनुष्ठातुं सुकृतप्रयोगः । स्त्रीभिः
 पुरुषैर्वा तारतम्यभेदवर्जं दैनन्दिनप्रयोगेणैतेन भाव्यम् । एवं यदि सर्वे
 कृतार्थाः भवेयुः । सर्वेभ्यः कृतज्ञतां सर्वथा संसूच्य विरमामि ।

इति अबसम ऋषिः ।

२. आचार्यवर्याणामादेशः ।

प्रयोगग्रन्थानामवष्टम्भेन यद्धमनुष्ठानं शिक्षणं वा तत् श्रेयसे भवति । प्रयोगपद्धतिं विसंवदति यदाचरणं तत्तु त्रुडितखलीनं अश्वसञ्चलनमिव पथभ्रष्टं स्यात् । लक्ष्यसिद्धौ तादृशमाचरणं नैव पर्याप्तं भवति । प्रयोगपद्धतिमनुसृत्य आचरितं धर्मकार्यं सुखेनैव इष्टसिद्धिं जनयति । साधकस्य साधनं निष्ठा वा यावती ; साध्ये सिद्धस्तदनुरूपा । प्रयोगपद्धतिम् पुरस्कृत्य अनुष्ठिते धर्मकार्ये असिद्धेरन्यथासिद्धेर्वा भीतिर्नास्ति ।

अस्मच्छिष्यप्रवरः अबसमऋषिः प्रयोगपद्धतिमवलम्ब्य आकाश-
देवतानुष्ठानं बोधितवान् । तदनुष्ठानं सिद्धिमन्तरा किमन्यत् दास्यति ?
अस्य ग्रन्थस्य मूलं तु प्रयोग एवेति ।

शुभं भूयात् ।

इति

ब्रह्मश्री वेदमूर्ति कायारु सुब्राय भट्टमहाभागाः ।

३. शुभाशंसा ।

अवसम इति स्वनामघन्योऽयं विलक्षणस्तत्त्वसाक्षात्कारे व्यापृतचित्तः । स्वोपज्ञया समाधौ आकाशं साक्षाच्चिकीर्षुः स च प्रयतते स्म । नैयायिकैः परिगणितेषु नवद्रव्येषु योयं सुप्रसिद्धो वर्वति आकाशः तमेवाकाशत्वेन यद्यप्ययं स्वीकरोति तथापि स्वसङ्केतव्यवहृतो विभिन्नः कश्चन आकाशः विचक्षणोनाज्नेन अभिप्रेतोऽस्ति । नामरूपरहितं व्यापकं ब्रह्मैव आकाशत्वेन विभावनीयमित्यनुष्ठानप्रयोगं प्रतिपादयत्येष दोषज्ञो विचारवादी ।

अतः, आ-समन्तात्, काशते-प्रकाशते, इति ममार्थं अभ्युपगम्य सर्वेश्वरपरतया आकाशः आराध्य इति विशेषप्रतिपादकोऽयं ग्रन्थराजः । सर्वजनसाधारण्येन स्वधर्मरक्षायै प्रयोगोऽयमादरणीय इति तन्मनीषा । किमतोऽधिकं वक्तुमुचितं स्यात् ?

इति शम्

पुरोहित शङ्करनारायणभट्ट, मितूर ।

४. मूलमन्त्रः — ध्यानम् —

आकाशाय अनन्ताय गुरुश्रेष्ठ गणेशाय ।
सर्वव्यापकात्मने ॐ स्वस्ति श्री रूपाय नमः ॥

श्लोकः —

“गु शब्दस्त्वन्धकारः स्यात्
रु शब्दस्तन्निरोधकः ।
अन्धकारनिरोधित्वात्
गुरुरित्यभिधीयते ॥”

५. मूलमन्त्रः — गायत्री —

ॐ आकाशाय विद्महे अनन्ताय धीमहि ।
तन्नो आकाशः प्रचोदयात् ॥

६. मूलमन्त्रः — सप्ताक्षरी —

ॐ आकाशाय नमः ।

७. प्रातर्विधि : ।

सप्ताक्षरीं ध्यात्वा । ॐ आकाशाय नमः ।

रात्रि स्वापविधानम् । सप्ताक्षरीं ध्यात्वा ।

ॐ आकाशाय नमः ।

८. प्राणायामः ।

प्राणायामः । ॐ अबसम ऋषिः । दैवीगायत्रीच्छन्दः ।
आकाशो देवता । प्राणायामेविनियोगः । ॐ भूः । ॐ भुवः । ओङ्
सुवः । ॐ महः । ॐ जनः । ॐ तपः । ओङ् सत्यम् । ॐ भूर्भुवस्सुवः
ॐ आकाशाय विद्महे अनन्ताय धीमहि । तन्नो आकाशः प्रचोदयात् ।
ॐ आपोज्योतीरसोऽमृतम् ब्रह्म भूर्भुवस्सुबरोम् । ॐ । ॐ । ॐ ।
त्रिवारमुच्चारयेत् ।

९. प्राणाग्निहोत्र विधिः ।

ॐ भूर्भुवस्सुवः ॐ आकाशाय विद्महे अनन्ताय धीमहि ।
तन्नो आकाशः प्रचोदयात् ॥ इति जलं प्रोक्ष्य ॥ सत्यं/ऋतं त्वा सत्येन
त्वर्तेन परिषिञ्चामि । अन्तश्चरति भूतेषु गुहायां विश्वतो मुखः ।
त्वं यज्ञः त्वंषट्कारः त्वं विष्णुः पुरुषः परः । इति जलमादाय ॥ ॐ
अमृतोपस्तरणमसि स्वाहा ॥ इति जलं पीत्वा ॥ ॐ प्राणाय स्वाहा । ॐ
अपानाय स्वाहा । ॐ व्यानाय स्वाहा । ॐ उदानाय स्वाहा । ॐ
समानाय स्वाहा । ॐ ब्रह्मणे स्वाहा । भोजनान्ते ॐ अमृतापिधानमसि-
स्वाहा ।

इति प्राणाग्निहोत्रं कृत्वा ।

१०. सन्ध्यावन्दनम् ।

द्विराचम्य। ॐ अच्युताय स्वाहा। ॐ अनन्ताय स्वाहा ॐ
 आकाशाय स्वाहा। इति त्रिवारं जलं पीत्वा ॥ प्राणायामः। ॐ अबसम
 ऋषिः। दैवीगायत्रीच्छन्दः आकाशो देयता। प्राणायामे विनियोगः।
 ॐ भूः। ॐ भुवः। ओङ् सुवः। ॐ महः। ॐ जनः। ॐ तपः। ओङ्
 सत्यम्। ॐ भूर्भुवस्सुवः ॐ आकाशाय विद्महे अनन्ताय धीमहि। तन्नो
 आकाशः प्रचोदयात् ॥ ॐ आपोज्योतीरसोऽमृतम् ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम
 ॐ। ॐ। ॐ॥ इति त्रिवारमुच्चारयेत् ॥

इति प्राणानायम्य। सङ्कल्पः।

ममोपात्त दुरितक्षयद्वारा श्री आकाशप्रीत्यर्थं प्रातः सायं सन्ध्यामुपा-
 सिष्ये ॥ इति सङ्कल्प्य ॥

मार्जनं कुर्यात्। यथा। ॐ आपोहिंठामयोभुवस्थानऊर्जेदधातन।
 महेरणाय चक्षसे। योर्विश्वतमोरसस्तस्य भाजयतेहनः। उशतीरिव
 मातरः॥ तस्मा अरङ्गमामवो यस्सक्षयाय जिव्वथ। आपो जनयथा
 चनः। इति मार्जयित्वा॥ हस्तेन जलमादाय॥ ॐ सूर्यश्च। अग्निश्च
 मामन्युश्च मन्युपतयश्च मन्युकृतेभ्यः। पापेभ्यो रक्षन्तां।
 यद्रान्या यदह्ना पापमकार्षम्। मनसावाचाहस्ताभ्याम्॥ पद्भ्यामुदरेण
 शिशना। रात्रिः अहस्तदवलुम्पतु। यत्किञ्चदुरितं मयि। इदमहं
 माममृतयोसौ। सूर्ये सत्ये ज्योतिषि जुहोमि स्वाहा। इत्यपः पीत्वा।
 द्विराचम्य।

मार्जनं कुर्यात् । ॐ दधिकाव्रणो अकारिषम् । जिष्णोरश्वस्य
वाजिनः ॥ सुरमिनो मुखाकरत्प्रण आयूङ्षितारिषत् ॥ इति मार्जनम् ॥
अथ अर्घ्यं ॥ कराभ्यां तोयमादाय ॥ गायत्र्याभिमन्त्रितम् ॥
“आदित्याभिमुखस्तिष्ठन् त्रिः क्षिपेत्सन्ध्ययोर्ध्वयोः ।” इति । अथ
प्राङ्मुखो गायत्र्याभिमन्त्रिता आपः त्रिरुर्ध्वमुत्क्षिपेत् ॥ ॐ भूर्भुवस्सुवः ।
ॐ आकाशाय विद्महे अनन्ताय धीमहि । तन्नो आकाशः प्रचोदयात् ॥
ॐ आपोज्योतीरसोऽमृतम् ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम् । इत्यर्घ्यत्रयं दत्त्वा ॥
कालातिक्रमदोषपरिहारार्थं प्रायश्चित्तार्घ्यं करिष्ये ॥ इति सङ्कल्प्य ॥
ॐ भूर्भुवस्सुवर्महर्जनस्तपः सत्यम् ॥ ॐ आकाशाय विद्महे अनन्ताय
धीमहि । तन्नो आकाशः प्रचोदयात् । ॐ भूर्भुवस्सुवर्महर्जनस्तपः
सत्यम् ॥ इति प्रायश्चित्तार्घ्यं दत्त्वा ॥ ततः असावादित्यो ब्रह्म ॥ इति
जलहस्तं प्रदक्षिणीकृत्य ॥ द्विराचम्य ।

गुरु पक्तिः ॥

ॐ ह्रीं परमात्माद्यशेष गुरुपार्यंकमेण स्वगुरुपादाबुजं
यावत्तावत्प्रणमामि ॥

प्राणायामः । ॐ अबसमऋषिः । दैवीगायत्रीच्छन्दः । आकाशो
देवता । प्राणायामे विनियोगः । ॐ भूः । ॐ भुवः । ओङ् सुवः । ॐ
महः । ॐ जनः । ॐ तपः । ओङ् सत्यम् । ॐ भूर्भुवस्सुवः । ॐ
आकाशाय विद्महे । अनन्ताय धीमहि । तन्नो आकाशः प्रचोदयात् ।
ॐ आपोज्योतीरसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम् । ॐ । ॐ । ॐ ।
त्रिवारमुच्चार्य ॥

न्यासः । ॐ आकाशाय हृदयाय नमः । ॐ अनन्ताय शिरसे
 स्वाहा । ॐ गुरुश्रेष्ठगणेशाय शिखायै वषट् । ॐ सर्वव्यापकात्मने
 कवचाय हुँ । ॐ स्वस्ति श्री रूपाय नेत्रत्रयाय वोषट् । ॐ नमः
 अस्त्राय फट् । ॐ इति दिग्बन्धः । ध्यानं । आकाशाय अनन्ताय
 गुरुश्रेष्ठगणेशाय सर्वव्यापकात्मने ॐ स्वस्ति श्रीरूपाय नमः ।
 ॐ अबसमऋषिः । देवीगायत्रीच्छन्दः । आकाशो देवता । ॐ
 आकाशमावाहयामि । ॐ आकाशाय विद्महे अनन्ताय धीमहि । तन्नो
 आकाशः प्रचोदयात् । इति यथाशक्ति जपित्वा ।

अथोत्थाय प्राङ्मुखः स्थित्वा । सूर्यमुपतिष्ठते ॥ ॐ मित्रस्य
 चर्षणी घृतश्रवो देवस्य सानसि । सत्यं चित्रश्रवस्तमम् । मित्रो
 जनान्यातयति प्रजानन्मित्रोदाधार पृथिवीमुतद्याम् ॥ मित्र कृष्टीरनि-
 मिषामिचण्डे सत्यायहव्यं घृतवद्विधेम । प्रसमित्र मर्तो अस्तु प्रयत्वान्
 यस्य आदित्यः शिक्षति व्रतेन । न हन्यते न जीयते त्वोतो नैन मङ्गो
 अश्नोत्यत्ति तोनदूरात् ॥ उद्वयन्त मसस्पारि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तमम् ।
 उदुत्यं जातवेदसं । देवं वहन्ति केशवः ॥ दृशे विश्वाय सूर्यं । चित्रं
 देवानामुदगादनीकं । चक्षुर्मित्रस्य वरुणास्याग्नेः । आप्राद्य वा पृथिवी
 अन्तरिक्षडु सूर्यं प्रात्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ (सायंकाले पश्चिमा-
 भिमुखाः वरुणमुपतिष्ठते । ईमंमे वरुणश्रु धीहवमद्याच मृडया ।
 त्वामवस्युराचके । तत्वायामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते । यजमानो
 हविर्मिः अहेडमानो वरुणेहवोध्युरुशडु समान आयुः प्रमोषीः)
 दिशमुपतिष्ठते ॥

दिगुपस्थानम्

ॐ नमः प्राच्यै (प्रतीच्यै) । दिशेयाश्च देवता एतस्यां
 प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमो दक्षिणायै (उदीच्यै) दिशेयाश्च देवता
 एतस्यां प्रति वसन्त्येताभ्यश्च नमो नमः । प्रतीच्यै (प्राच्यै) दिशेयाश्च
 देवता एतस्यां प्रति वसन्त्येताभ्यश्च नमोनम उदीच्यै (दक्षिणायै)
 दिशेयाश्च देवता एतस्यां प्रति वसन्त्येताभ्यश्च नमो नमः । ऊर्ध्वायै
 दिशेयाश्च देवता एतस्यां प्रति वसन्त्येताभ्यश्च नमो नमोऽधरायै
 दिशेयाश्च देवता एतस्यां प्रति वसन्त्येताभ्यश्च नमो नमोऽवान्तरायै
 दिशेयाश्च देवता एतस्यां प्रति वसन्त्येताभ्यश्च नमो नमो नमोऽधरायै
 गङ्गायमुनयोर्मध्ये ये वसन्ति ते मे प्रसन्नात्मानश्चिरं जीवितं वर्धयन्ति
 गङ्गायमुनयोर्मुनिभ्यश्च नमो नमो गङ्गायमुनयोर्मुनिभ्यश्च नमः ।
 ॐ नमो ब्रह्मणे नमो अस्त्वग्नये नमः । पृथिव्यै नमः । ओषधीभ्यः नमो ।
 वाचे नमो वाचस्पतये नमो विष्णवे बृहते करोमि । भद्रं नो अपिवातय
 भनः । ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ।

ॐ सन्ध्यायै नमः । ॐ गायत्र्यै नमः । ॐ सावित्र्यै नमः । ॐ
 भरस्वत्यै नमः । सर्वेभ्यो देवेभ्यो नमः । सर्वाभ्यो देवताभ्यो नमः । ऋषिभ्यो
 नमः । मुनिभ्यो नमः । गुरुभ्यो नमः । आचार्यैभ्यो नमः । ईशानाय
 नमो गोपितृ-मातृ गुरु देवताभ्यो नमः । हस्ताभ्यां स्वस्तिकं कृत्वा
 कणौ धृत्वा । अमुक प्रवरान्वितः अमुक गोत्रोत्पन्नः अमुक शर्माहमस्मि
 भो अग्निवादे ॥ इति भूमिस्पृष्ट्वाभिवाद्य । एवं गुर्वादीनभिवादेत् ।
 ततोऽञ्जलिना दक्षिणाभिमुखोयमुपतिष्ठते । यमाय घमंराजाय मृत्यवे
 चान्तराय च । वैवस्वताय कालाय सर्वभूतक्षयाय च । औदुम्बराय दधनाय
 नीलाय परमेष्ठिने । वृकोदराय चित्राय चित्रगुप्ताय वै नमो नमः ।

इति ॥ ततउत्तरमुखः ॥ ऋतुं सत्यं परब्रह्म पुरुषं कृष्णपिङ्गलम् ।
 ऊर्ध्वरेतं विरूपाक्षं विश्वरूपाय वै नमो नमः । नमो ब्रह्मण्य देवाय
 गोब्राह्मणहिताय च । जगद्धिताय कृष्णाय गोविन्दाय नमो नमः । इति
 प्रदक्षिणत्रयं कृत्वा ॥ यां सदा सर्वभूतानि स्थावराणि चराणि च ।
 सायं प्रातर्नमस्यन्ति सा मां सन्ध्याभि रक्षतु । अनेन प्रातः/सायं
 सन्ध्यावन्दन कर्मणा श्री आकाशः प्रीयताम् ॥

द्विराचम्य ॥

११. आकाशपूजा ।

स्नानं । भस्मधारणं । नित्यजपः उपकरणानां व्यवस्था ।
 मण्डलरचना । मण्डपरचना । प्राङ्मुख उपविश्य ॥ द्विराचम्य । ॐ
 अच्युताय स्वाहा । ॐ अनन्ताय स्वाहा । ॐ आकाशाय स्वाहा । इति
 त्रिवारं जलं पीत्वा ॥ पवित्रधारणम् ॥ पवित्रवन्तः परिवाजमासते ।
 पितृषां प्रप्तो अभिरक्षति व्रतं । महस्समुद्रं वरूस्तिरोदधे । धीरा
 इच्छेकूर्ध्वरूपेष्टारम्भ । इति पवित्रं धृत्वा ॥

प्राणानायम्य । ॐ अबसमऋपिः । दैवीगायत्रीच्छन्दः । आकाशो
 देवता । प्राणायामे विनियोगः । ॐ भूः । ॐ भुवः । ओङ् सुवः । ॐ महः ।
 ॐ जनः । ॐ तपः । ओङ् सत्यः । ॐ भूर्भुवस्सुवः । ॐ आकाशाय विद्महे
 अनन्ताय धीमहि । तन्नो आकाशः प्रचोदयात् । ॐ आपोज्योतीरसोऽमृतं
 ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम् । ॐ । ॐ । ॐ । त्रिवारं जप्त्वा । इति प्राणानायम्य

देवमण्डपमलङ्कृत्य । घण्टानादं ॥

आगमार्थं तु देवानां गमनार्थं तु रक्षसां । कुरुघण्टारवं तत्र
 देवताऽऽह्वानं लाञ्छनम् ॥ एष रक्षोहरः श्रीमान्सर्वा (ऽ) सुरविनाशनः ।
 अनेन घण्टामभ्यर्च्यंवाद्येतां मनोहराम् ॥

देवो देवालयः प्रोक्तो जीवः देवो सदाशिवः । त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं
 सोऽहं भावेन पूजयेत् ॥

मण्डपध्यानम् ।

उत्तप्तोज्ज्वल काञ्चनेन रचितं तुङ्गाङ्ग रङ्गस्थलं । शुद्धस्फाटिक-
 भित्तिकाविलमितैः स्वम्भैश्च हैम्यैः शुभैः ॥ द्वारैश्चामररत्नराजखचितैः
 शोभावहैर्मण्डितैः । तत्रान्यैरपि चित्रशङ्खधवलैः प्रोद्भासितैः स्वस्तिकैः ॥
 मुक्ताजाल विनम्रमण्डपयुतैर्वज्रैश्च सोपानकैः । नानारत्नविनिर्मितैश्च
 कलशैरत्यन्त शोभावहम् । माणिक्योज्ज्वलदीपदीप्तिरचितैर्लक्ष्मीविला-
 सास्पदं । ध्यायेन्मण्डपमर्चनेषु सकलेष्वेवं विधं साधकः ॥ इति मण्डपं
 ध्यात्वा ॥

दीपस्थापनं कुर्यात् ।

गन्धाक्षतादिभिर्दीपं सम्पूज्य प्रार्थयेत् ॥ भो दीपदेवरूपस्त्वं
 कर्मसाक्षीह्याविघ्नकृत् । यावत्कर्मं समाप्तिः स्यात्तावत्संवत् सुस्थिरोभव ॥
 भोदीप मङ्गलार्थेषु सुवासिन्या प्रदीपित । सर्वमङ्गलकार्येषु नियोजित ।
 शिवोभव । इति दीपपूजा ॥

गुरुपवितः ॥ ॐ ह्रीं परमात्माद्यशेष गुरुपारम्पर्यक्रमेण
 वगुरुपादाम्बुजं यावत्तावत्प्रणमामि ॥

आसनविधिः ॥ आसनमन्त्रस्य पृथिव्याः मेरुपृष्ठशृङ्गिः ।
 सुतलं धन्दः । कूर्मोद्विजता । आसने विनियोगः । ॐ आधारशक्ति-
 कमलासनाय नमः ।

पृथ्वित्वयाघृतालोकादेवित्वं विष्णुनाघृता ।

त्वं चं धारयमां देवी पवित्रं कुरुचासनम् ॥

कूर्मासनाय नमः । इत्याधारशक्ति ॥

सम्प्रार्थ्य ।

अपसर्पन्तु ते भूता ये भूता भुविसंस्थिताः । ये भूता
 विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया । तीक्ष्णदंष्ट्र महाकायः कल्पान्त
 दहनोरमः । भैरवाय नमस्तुभ्यमनुज्ञां दातुमर्हसि ॥ इति भैरवानुज्ञां
 लब्ध्वा ॥

अपक्रामन्तु भूताद्याः सर्वे ते भूमिभारकाः । सर्वेषामविरोधेन
 ब्रह्मकर्म समारभे ॥ इति भूतादीन् उत्साद्य ॥

ॐ क्षं रं लं यं अस्त्राय फट् । इत्यात्मानं संरक्ष्य । ॐ गुं
 गुरुभ्यो नमः । इति शिरसि । ॐ गं गणपतये नमः । इति दक्षिण-
 बाहुमूले । ॐ दुं दुर्गायै नमः । इति वामबाहुमूले । ॐ क्षं क्षेत्रपालाय
 नमः । इति जानुनोः । ॐ सं सरस्वत्यै नमः । इति नाभेरधः । ॐ पं
 परमात्मने नमः । इति हृदये । इति विन्यस्य । अवसमशृङ्गिः (इति
 शिरसि) दैवी गायत्रीच्छन्दः (इति मुखे-रसनायां) आकाशो देवता (इति
 हृदये-इति विन्यस्य) । प्राणायामे विनियोगः ।

ॐ भूः (इति पादयोः) । ॐ भुवः (इति जानुनोः) । ओङ् सुवः
 (इक्षूर्पोः) ॐ महः (इति जठरे) । ॐ जनः (इति कण्ठे) । ॐ तपः
 (इति मुखे) ओङ् सत्यं (इति शिरसि-इतिविन्यस्य) ॐ भूर्भुवस्सुवः । ॐ
 आकाशाय विद्महे अनन्ताय धीमहि । तन्नो आकाशः प्रचोदयात् । ॐ
 आपोज्योतीरसोऽमृतम् ब्रह्म भूर्भुवस्सुवरोम् । प्राणायामम् कृत्वा ॥

कलशपूजा ।

देवस्य दक्षिणभागे जलकलशं निधाय । ॐ नमो नारायणाय ।
 गंगाद्यानि सर्वतीर्थानि सन्निहितानि सन्तु । श्री गंगा; श्री भागीरथी;
 ॐ तच्छंभोरावृणीमहे । गातुं यज्ञाय । गातुं यज्ञयतये । दैवी
 स्वस्तिरस्तु नः । स्वस्तिर्मानुषेभ्यः । ऊर्ध्वजिगातु भेषजं । शन्नो अस्तु
 द्विपदे । शंचतुष्पदे ॥ ॐ ज्ञान्तिः शान्तिः शान्तिः । आत्मशरीर
 शुद्धिरस्तु ॥

कलशार्चनं करिष्ये ।

कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः ।
 मूले तत्र स्थितो ब्रह्मा मध्ये मातृगणाः स्मृताः ॥
 कुक्षौतु सागराः सर्वे सप्तद्वीपा वसुधरा ।
 ऋग्वेदोऽथ यजुर्वेदः सामवेदोऽथर्वणः ॥
 अङ्गैश्च सहिताः सर्वे कलशं तु समाश्रिताः ।
 अत्र गायत्री सावित्री शान्तिः पुष्टिकरी तथा ॥
 आयास्तु मम देहस्य दुरितक्षयकारकाः ।
 सर्वे समुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदानदाः ॥
 गङ्गेच यमुने चैव गोदावरी सरस्वती ।
 नर्मदा सिन्धुः कावेरी जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु ॥

कलशदेवताभ्यो नमः । ध्यानावाहनादि षोडशोपचार पूजां
समर्पयामि ॥

सितमकरनिषण्णां शुभ्रवर्णां त्रिणेत्रां
करघृत कलशोद्यत्सोत्पलाभीत्यभोष्टाम् ।
विधि हरिहररूपां सेन्दु कोटीरञ्चुडां
भसितसितदुकूलं जाह्नवीं तां नमामि ॥

इति कलशपूजा ॥

आत्मपूजा । स्वशिरसि गन्धाक्षतपुष्पाणि निक्षिप्य (अभुग्-
पृष्ठग्रीव उपविश्य) आत्मने नमः । अं अन्तरात्मने नमः । पं परमात्मने
नमः । ॐ ह्रीं ज्ञानात्मने नमः । गन्धपुष्पाक्षतधूपदीपनैवेद्यनमस्कारादि
सर्वोपचारपूजाः समर्पयामि ॥

नित्यानन्दं परमसुखदं केवलं ज्ञानमूर्तिं
विश्वास्तीतं गगनसदृशं तत्त्वमस्यादि लक्ष्यम् ।
एकं नित्यं विमलमचलं सर्वघोसाक्षिभूतं
भावातीतं त्रिगुणरहितं सद्गुरुं तं नमामि ॥

अच्युतोऽहमनन्तोऽहमाकाशोऽहं शिवः शिवः । इति जपित्वा
शिरस्थ पुष्पमाघ्राय स्वदक्षिणतो विसृजेत् ॥

देहो देवालयः प्रोक्तो जीवो देवः सदाशिवः । त्यजेदज्ञाननिर्माल्यं
सोऽहं भावेन पूजयेत् ॥ इति आत्मपूजा ॥

सङ्कल्पः ।

ॐ स्वस्ति श्री श्रीकृष्णाकृष्णाद्य भगवतो महापुरुषस्य वासुदेवस्य
विष्णो-(रनुज्ञया) राज्ञाया प्रवर्तमानस्य आद्यब्रह्मणो द्वितीय परार्धे
श्वेतवराह कल्पे वैवस्वत मन्वन्तरे कलियुगे प्रथमपादे जम्बूद्वीपे भारतवर्षे
भरतवण्डे मेरोर्दक्षिणपार्श्वे—देशे मण्डले—शालिवाहनशकवर्षे
बौद्धावतारे—क्षेत्रे—शकाब्देऽस्मिन् वर्तमान व्यावहारिके—
नाम्नि संवत्सरे—अयने—ऋतौ—मासे—पक्षे—तिथौ
—वासरयुक्तायामेवं गुणविशेषणविशिष्टायां—शर्मणो मम
धर्मार्थकाममोक्षचतुर्विधफलपुरुषार्थसिद्ध्यर्थं मनोभीष्टसिद्ध्यर्थं
आकाशपूजां करिष्ये ।

मण्डलशुद्ध्यर्थं प्रोक्षणं करिष्ये । घण्टानादेन सहगायत्र्या जलं
प्रोक्ष्य । ॐ आकाशाय विद्महे अनन्ताय धीमहि । तन्नो आकाशः
प्रचोदयात् ॥ इति ।

नवशक्तिपूजा ।

ॐ आकाशाय नमः । आदौ नवशक्तिपूजां करिष्ये । ॐ
वैहायस्यै नमः । ॐ ऐन्द्रै नमः । ॐ आग्नेयै नमः । ॐ याम्यै नमः ।
ॐ नैऋत्यै नमः । ॐ वारुण्यै नमः । ॐ वायव्यै नमः । ॐ कौबेर्यै
नमः । ॐ ऐशान्यै नमः । ॐ आकाशाय नमः । नवशक्तिपूजां
समर्पयामि ॥

ॐ नमो भगवते सर्वभूतात्मने सकलगुणशक्तियुक्ताय योगपद्म-
पीठात्मने नमः । स्वर्णपीठं कल्पयामि । इति सुवर्णपीठं प्रकल्प्य ॥

अस्मिन्मण्डलमध्ये ॐ भूर्भुवस्सुवरोम् श्री आकाशमावाहयामि ।
(पुष्पाणि समर्पयेत् ॥

आवाहितो भव । संस्थापितो भव । सन्निरुद्धो भव अवगुण्ठितो
भव । अमृतीकरणो भव । व्याप्तो भव । सुप्रसन्नो भव । वरदो भव ।
क्षमस्व । सान्निध्यं कुरु । इति तत्तन्मुद्रा प्रदर्श्य ।

ॐ आकाशाय विद्महे अनन्ताय धीमहि । तन्नो आकाशः
प्रचोदयात् । आकाशाय नमः इदमर्घ्यम् ।

अवसमऋषिः । देवीगायत्रीच्छन्दः । आकाशो देवता ॐ
आकाशाय हृदयाय नमः । ॐ अनन्ताय शिरसे स्वाहा । ॐ गुरुश्रेष्ठ
गणेशाय शिखायै वषट् । ॐ सर्वव्यापकात्मने कवचाय हुं । ॐ
स्वस्तिश्रीरूपाय नेत्रत्रयाय बौषट् । ॐ नमः अस्त्राय फट् । ॐ इति
दिग्बन्धः । ध्यानं । आकाशाय अनन्ताय गुरुश्रेष्ठगणेशाय सर्वव्याप-
कात्मने ॐ स्वस्ति श्रीरूपाय नमः ॥

ॐ आं ह्रीं क्रों यं रं लं वं शं षं सं हं सः । आकाशस्य प्राणाः
इह प्राणाः । ॐ आं ह्रीं क्रों यं रं लं वं शं षं सं हं सः आकाशस्य जीव
इह स्थितः । ॐ आं ह्रीं क्रों यं रं लं वं शं षं सं हं सः । आकाशस्य
सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मनश्चक्षुः श्रोत्र जिह्वाघ्राण प्राणा इहैवाऽऽगत्य स्वस्ति
सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहा । ॐ आकाशाय नमः । ॐ आकाशाय नमः ।
ॐ आकाशाय नमः । प्राणप्रतिष्ठमन्त्रं मूर्तिहृदयं स्पृष्ट्वा त्रिर्जपेत् ॥

लं पृथिव्यात्मने गन्धं समर्पयामि । खं आकाशात्मने पुष्पं
समर्पयामि । यं वाय्वात्मने धूपं समर्पयामि । रं तेजोमयात्मने दीपं समर्प-

यामि । ठं अमृतात्मने नैवेद्यं समर्पयामि । सं सोमात्मने ताम्बूलं
समर्पयामि । गन्धादि पञ्चोपचारैः सम्पूज्य सकलाराधनैः
स्वर्चितमस्तु ॥

द्वादशनामपूजा । ॐ आकाशाय नमः द्वादशनामपूजां करिष्ये ।
ॐ दिवे नमः । ॐ विहायसे नमः । ॐ अभ्राय नमः । ॐ व्योम्ने नमः ।
ॐ पुष्कराय नमः । ॐ अम्बराय नमः । ॐ नभसे नमः । ॐ
अन्तरिक्षाय नमः । ॐ गगनाय नमः । ॐ अनन्ताय नमः । ॐ सुरवर्त्मने
नमः । ॐ खाय नमः । आकाशाय नमः द्वादशनाम पूजां समर्पयामि ॥

षोडशोपचारपूजा ।

ॐ आकाशाय नमः षोडशोपचारपूजां करिष्ये ।

ध्यानं समर्पयामि । आवाहनं समर्पयामि । आसनं समर्पयामि ।
पाद्यं समर्पयामि । अर्घ्यं समर्पयामि । आचमनीयम् समर्पयामि । वस्त्रं
समर्पयामि । उपवीतं समर्पयामि । आभरणं समर्पयामि । गन्धं
समर्पयामि । अक्षतान् समर्पयामि । पुष्पाणि समर्पयामि । धूपमा-
घ्रापयामि । दीपं दर्शयामि । नैवेद्यं समर्पयामि । ताम्बूलं समर्पयामि ।
नीराजनं समर्पयामि । मन्त्रपुष्पं समर्पयामि । प्रदक्षिणं समर्पयामि ।
नमस्कारं समर्पयामि । सर्वोपचारपूजाः समर्पयामि । आकाशाय नमः
षोडशोपचारपूजाः समर्पयामि ।

अथ महानैवेद्य-

महामङ्गलार्तिक्य-

महामन्त्रपुष्प प्रार्थनादि ।

ॐ आकाशाय नमः । ध्यायामि । ध्यानं समर्पयामि । आवाहनं
समर्पयामि । पाद्यं समर्पयामि । अर्घ्यं समर्पयामि । आचमनीयं
समर्पयामि । स्नानं समर्पयामि । वस्त्रं समर्पयामि । उपवीतं समर्पयामि ।
आभरणं समर्पयामि । गन्धं समर्पयामि । अक्षतान् समर्पयामि । पुष्पाणि
समर्पयामि ।

धूपमाघ्रापयिष्ये । वनस्पतिरसोदत्पन्नो गन्धाद्योधूप उत्तमः ।
अग्रेयः सर्वदेवानां धूपोज्यं प्रतिगृह्यताम् । आकाशाय नमः ।
धूपमाघ्रापयामि ॥ दीपं दर्शयामि । (दीपं दर्शयिष्ये) साज्यं त्रिवर्ति
संयुक्तं वह्निना योजितं मया । दीपं गृहाणदेवेश त्रैलोक्य-
तिमिरापह ! ॥

आकाशाय नमः । दीपं दर्शयामि । नैवेद्यं पुरतो निधाय ।
नैवेद्यं गायत्र्या प्रोक्ष्य । अवसमश्रुषिः । देवी गायत्रीछन्दः । आकाशो
देवताः । ॐ भूर्भुवस्सुवः । ॐ आकाशाय विद्महे अनन्ताय धीमहि ।
तन्नो आकाशः प्रचोदयात् । ठं अमृती भव । इति धेनु मुद्रां प्रदर्श्य ।
सत्यं त्वर्तेन परिषिञ्चामि । इति परिषिञ्च्य । ॐ देवस्यत्वा सवितुः
प्रसवेश्विनोर्भाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां ।

आकाशाय नमः ।

इदं (हविः परमान्नं वटिकां विविध भक्ष्यं गोः क्षीरं
नालिकेरफलं सोपस्करं) महानैवेद्यं निवेदयामि । ॐ तत्सदमृतमस्तु ।
ॐ अमृतोपस्तरणमसि स्वाहा । ॐ प्राणाय स्वाहा । ॐ अपानाय स्वाहा ।
ॐ व्यानाय स्वाहा । ॐ उदानाय स्वाहा । ॐ समानाय स्वाहा । ॐ ब्रह्मणे
स्वाहा । इति प्राणादि मुद्राः प्रदर्श्य ॥

ॐ अङ्गुष्ठमात्रः पुरुषोऽङ्गुष्ठं च समाश्रितः ।

ईशः सर्वस्य जगतः प्रभुः प्रीणाति विश्वभुक् ॥

मध्येमध्ये अमृतपानीयं समर्पयामि । (अथ किञ्चित्कालं
निर्व्यापारस्तिष्ठेत्) समर्पितं महा नैवेद्यमुद्घासयामि ॥ इत्यनुज्ञाय ॥ ॐ
अमृतापिधानमसि स्वाहा । आकाशाय नमः । तृप्तिरस्तु ॥

स्थलशुद्धं कल्पयामि । देवस्य पुरतः फलताम्बूलानि निक्षिप्य ॥

अथमङ्गलनीराजनं । ॐ आकाशाय नमः । मङ्गलनीराजनं
करिष्ये । हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णं ददाति । मधव्योऽसानीति । एकघा
ब्रह्मण उपहरति । एकघैव यजमान आयुस्तेजो दधाति । आकाशाय
अमः मङ्गलनीराजनं दीपं दर्शयामि ॥

अथ महामन्त्रपुष्पम् ।

ॐ गरणानांत्वा गरणर्पति गुग्रहमावहे ।

कर्त्तिकवीनामुपमश्रवस्तमम् ॥

ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत

आनश्वण्वन्नोतिभिस्सीद सादनम् ॥

आकाशाय नमः । मन्त्रपुष्पं समर्पयामि ॥

प्रदक्षिणनमस्कारादि ।

आकाशाय अनन्ताय गुरुश्रेष्ठ गणेशाय सर्वव्यापकात्मने ॐ
स्वस्तिश्रीरूपाय नमः । आकाशाय नमः । प्रदक्षिणनमस्कारादि
सर्वोपचारपूजाः समर्पयामि ।

उत्तरपूजा ।

ॐ आकाशाय नमः । उत्तरपूजां करिष्ये । ॐ दिवे नमः । ॐ
विहायसे नमः । ॐ अन्नाय नमः । ॐ व्योम्ने नमः । ॐ पुष्कराय

नमः । ॐ अम्बराय नमः । ॐ नभसे नमः । ॐ अन्तरिक्षाय नमः ।
ॐ गगनाय नमः । ॐ अनन्ताय नमः । ॐ सुरवर्त्मने नमः । ॐ खाय
नमः ।

ॐ आकाशाय विद्महे अनन्ताय धीमहि । तन्नो आकाशः
प्रचोदयात् ॥ अर्घ्यं समर्पयामि ।

आकाशाय नमः उत्तरपूजां समर्पयामि ॥

कृत पूजानेन भगवान् सर्वात्मकः श्री आकाशः प्रीयतां ।
ॐ तत्सत् ॥

इतः पूर्वं प्राणबुद्धिदेहधर्माधिकारतः जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्था
सुषुप्तसा वाचा हस्ताभ्यां, पद्भ्यामुदरेण शिश्ना, यत्स्मृतं यत्कृतं यदुक्तं
यदुत्तं यदाचरितं तत्सर्वं आकाशार्पणं भवतु । इति गन्ध पत्रपुष्पाक्षत
जलादीन्यङ्गुष्ठमूलेन ब्रह्मतीर्थेनोत्सृजेत् ॥

ॐ अच्युताय नमः । ॐ अनन्ताय नमः ॥ ॐ आकाशाय नमः ।
ॐ अच्युताय नमः । ॐ अनन्ताय नमः । ॐ आकाशाय नमः । आवाहनं
न जानामि, न जानामि विसर्जनम् । पूजाविधिं न जानामि क्षम्यतां
परमेश्वर ॥

स्वर्गोत्र नामोच्चारपूर्वकमभिवाद्य ।

प्रसीद प्रसादान्देहि ।

प्रसाद पुष्पं शिरसि धारयेत् ॥

अथ देवतोद्भासनं । आवाहितं आकाशं ॐ भूर्भुवस्सुवरोम् यथा
स्थाने उद्भासयामि ॥

द्विराचम्य ॥ ॐ अच्युताय स्वाहा । ॐ अनन्ताय स्वाहा । ॐ
आकाशाय स्वाहा । इति त्रिवारं जलं पीत्वा ॥

समाप्तम् ।

